

היחידה הפסיכיאטרית לגיל הרך חוגגת עשור
יום עיון חגיגי

אבחון והערכה של ילדים השוהים במשפחות קלט חירום

היחידה הפסיכיאטרית לגיל הרך
המרכז הרפואי והאוניברסיטאי סורוקה
מכון "סאמיט"

אורלי דותן
שלומית שניאור
ד"ר גל מאירי



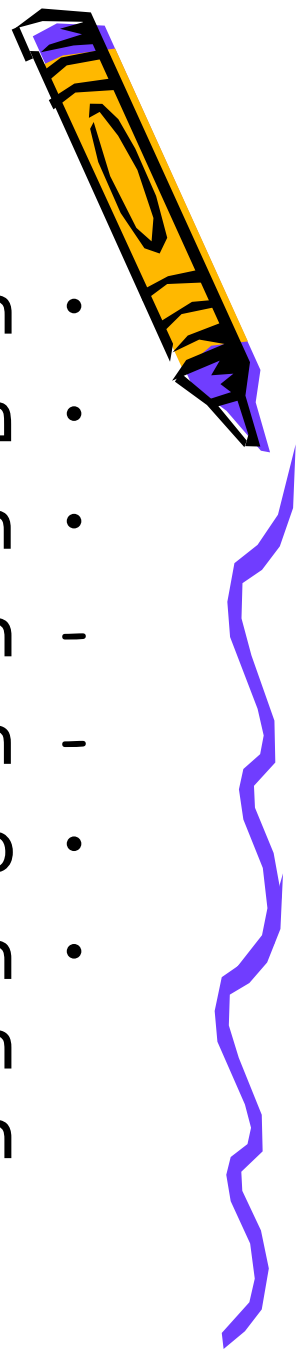
אם בשנות ה-20 לחייה נעצרה אתמול אחרי שבבית החולים סורוקה דיווחו למשטרה על חשד כי היא פוגעת בבנה, בן שנה וחצי, שמאושפז שם. הערכת המשטרה, מחקירה ראשונית של האם בצירוף חומר הראיות, היא שהאם נהגה להתעלל בבנה במקרים שונים בעבר, מאחר וזהו ביקורו הרביעי במספר בבית החולים מאז נולד כולל האירוע מאתמול. חלק מראיות החקירה מדברות על סימני כוויות על גופו של התינוק ועדותו של הצוות הרפואי בבית החולים.

"אנחנו מדברים על ארבעה מקרים בהם הגיעה עם בנה לבית החולים באוגוסט, ספטמבר, מועד נוסף ואתמול", נציג המשטרה אמר בדיון והוסיף כי "לעניין בית החולים, האם נצפתה על ידי אחות והאחות נתנה עדות על כך שהיא מכה אותו". סגנית נשיא בית משפט השלום בבאר שבע, דבורה בית-אור, סיכמה את הדברים כשאמרה כי "מדובר במקרה חמור ביותר ועדין. קטין בן שנה וחצי, חסר ישע", לפני שהאריכה את מעצרה בששה ימים.

האם, שלה זו אינה הפעם הראשונה שנתקלת עם רשויות החוק, מכחישה כל קשר למעשים המיוחסים לה, וטוענת כי יש לה גרסה אחרת לאירועים והיא מתכוונת להשמיע אותה. בעקבות ביקשת הפרקליטות, מעצרה הוארך כאמור בששה ימים והפעוט הועבר עם שחרורו מבית החולים למשפחה אומנת."



תוכנית ההרצאה



- הצגת מקרה
- מערך קלט החירום
- הערכה בגיל הרך והתאמתה לילדי קלט חירום
- הסטינג הייחודי
- תזמון האבחון ביחס לטראומה
- סיכום העבודה בפרויקט עד היום
- המלצות ומסירת תוצאות- של מי הילד, למי מוסרים תוצאות, חילוקי דעות, שלבים שונים בתהליך ההשמה



תאור מקרה

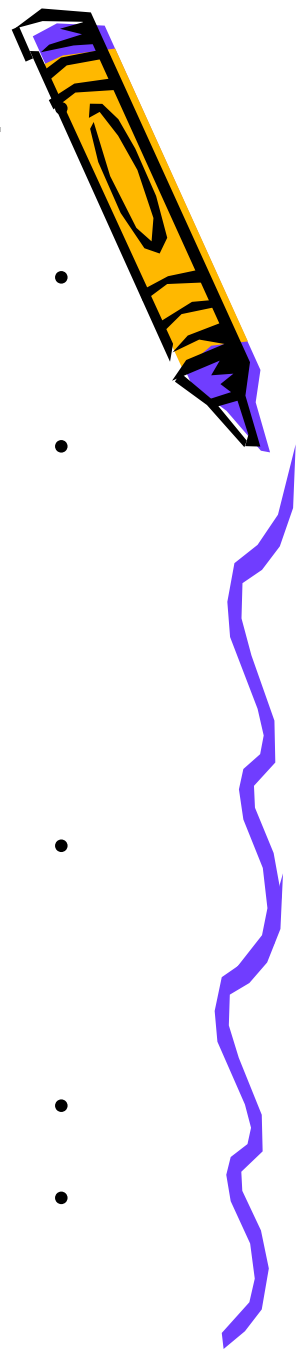


• ל' נולד באריתראה ויצא עם אימו למסע מאריתראה לישראל, דרך סיני. בסיני אימו נרצחה ול' עבר את הגבול עם קבוצת פליטים אריתראים ומהם גם התקבל מעט המידע שידוע אודות החוויות של ל' בסיני.

• עם הגעתם לסיני, ל' ואימו נחטפו על ידי קבוצה שדרשה עבורם כופר מקרובי המשפחה של האם שחיים בישראל. ידוע של' ואימו עברו עינויים ושאימו של ל' נרצחה, ככל הנראה לנגד עיניו. ל' עצמו עבר התעללות פיזית שהיוותה איום משמעותי על חייו. על גבו של ל' ישנן צלקות שלא ברור מה הגורם להן, לטענת קרובי המשפחה ייתכן ומדובר במכות חשמל. לאחר מות אימו ל' טופל על ידי קבוצה של פליטים אריתראים שלקחו אותו איתם לגבול ישראל.

• ל' הועבר למשפחת קלט חירום אצלה שהה במשך שלושה וחצי חודשים ולאחר מכן הועבר למסגרת טיפולית לגיל הרך.





- בתחילה **דפוסי התקשרות לא מובחנים**- דיבר וחיבק את כל מי שניגש אליו. עם הזמן דפוסי התקשרות יותר מובחנים.
- **שפה:** אמר מספר מילים בערבית ובמהלך 3 חודשים דיבר ערבית שוטפת.
- מבחינה **התנהגותית**, עם הגעתו היה באי שקט מוטורי, האפקט היה שמח רוב הזמן. בלט היעדר תחושת סכנה. אכילתו הייתה מהירה. השינה התאפיינה באי שקט וצעקות מתוך שינה אך חלה רגיעה תוך מספר שבועות. סימפטומים אלו הובנו כעדות עקיפה **למצבו הרגשי הסוער**.
- התפרצות **סימפטומים פוסט-טראומטיים גלויים**: לאחר מפגש משפחתי
"אמא מתה"
- התגברות של אי השקט, התנהגות תוקפנית, הצטאות.
- לאור מצבו הרגשי המורכב - העברתו למסגרת טיפולית.



התנהגות במהלך ההערכה

- נערכו שני מפגשים בבית משפחת הקלט.
- עם כניסתה של הבודקת ל' יצר אותה קשר מיידית. ל' הרבה לפנות לבוחנת ויצר עימה מגע פיזי.
- במהלך התצפית ל' היה בתנועה מתמדת וגילה רמות גבוהות של אי שקט מוטורי שלוו באפקט שמח
- חקירה מהירה של צעצועים שהוצגו לו, ללא ששיחק משחק משמעותי.
- במהלך המפגש ל' לא הראה נזקקות לנוכחותה של אם הקלט ונראה שלכאורה חש בטוח בנוכחותה של הבוחנת.



לאחר כחודש וחצי:

- ל" היה מהוסס ביצירת הקשר עם הבודקת. עם יציאתה של אם הקלט מן החדר, ל" קפא לרגע ואז התנחם בזרועותיה של עו"ס הקלט, דמות שהוא מכיר טוב יותר.
- ניתן לראות דפוסים מובחנים יותר של התקשרות
- חקירה ממושכת יותר של הצעצועים והיכולת להיעזר בתיווך של מבוגר.



מעקב במסגרת הטיפולית



- התקשרות מובחנת לדמויות מוכרות והבעת חשש ברור מהבודקת.
- משחק משמעותי תואם גיל ומשחק דמיון עשיר.
- התנהגות מאורגנת והתנהלות לפי רוטינות יומיום.
- עוררות יתר ודריכות לרעשי רקע
- זיכרונות פוסט טראומטיים
- היכולת להירגע בנוכחות הדמות הטיפולית
- הופעה של משחק טראומטי ואגרסיבי
- זמן רגיעה ממושך

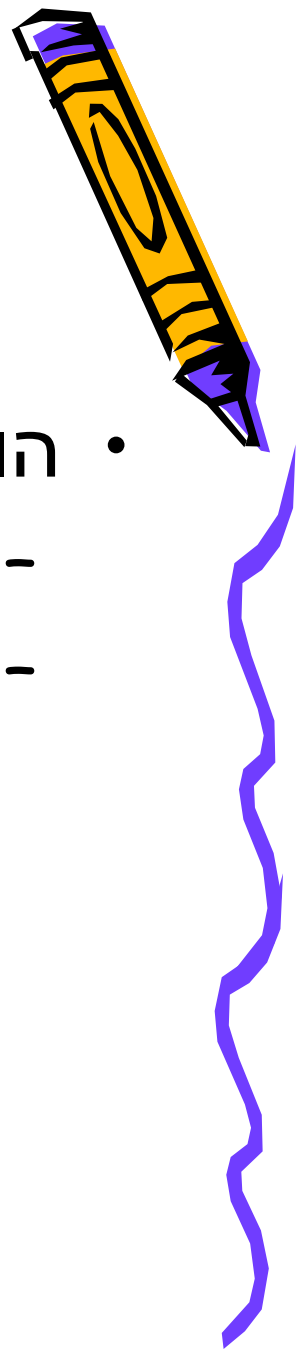


מערך קלטי חירום

• הוצאה מהבית- ילדים עד גיל 6

- בחירום- קלט חירום

- מתוכננת- משפחות שנמצאות במעקב- בית
המעבר



של מי הילד



- ילד מוצא ממשמורת הוריו אך הם עדיין אפוטרופסים שלו.
- במהלך השתייה בקלט מתקבלת החלטה על עתידו של הילד.
- עו"ס לחוק נוער מוציאה את הילד והיא הדמות שאחראית לשלומם באמצעות אישור הורים ביולוגים או בית משפט. היא גם נמצאת בקשר עם ההורים הביולוגים.
- הגורם המקצועי שמלווה את הילד ואת משפחת הקלט היא עו"ס קלט מטעם מכון סאמיט.



התהליך המשפטי בזמן השעות בקלט חירום

- ילד מוצא מהבית לפי צו חירום של שופט
 - לאחר שבוע צריך הארכת צו
 - עד לקבלת ההחלטה על עתידו:
- אחת לכמה שבועות מתקיים דיון חוזר בגינו
בבית המשפט שאליו צריכה עו"ס לחוק נוער
להמציא מידע על הילד ועל צרכיו.



מערך קלט החירום



- בעבר רשויות הרווחה ניהלו את קלטי החירום
- בשנים האחרונות הופרטו שירותי הקלט והאומנה.
- בדרום עמותת סאמיט מנהלת את מערך הקלט והאומנה.



מהי משפחת קלט?



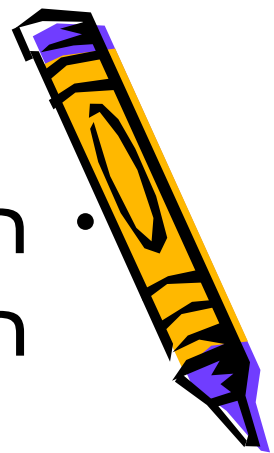
- משפחת קלט היא משפחה שמקבלת ילדים בגילאי 0-6 שנים במצבי חירום ולכן נדרשת זמינות גבוהה.

- המשפחה מקבלת את הילד לשהות מוערכת של כשלושה חודשים. כל משפחה יכולה לקבל עד שלושה ילדים במקביל. ישנם קלטי תינוקות וישנם קלטים המיועדים לפעוטות.

- חיסיון



• המשפחה מקבלת תשלום עבור כל ילד וכיסוי הוצאות.

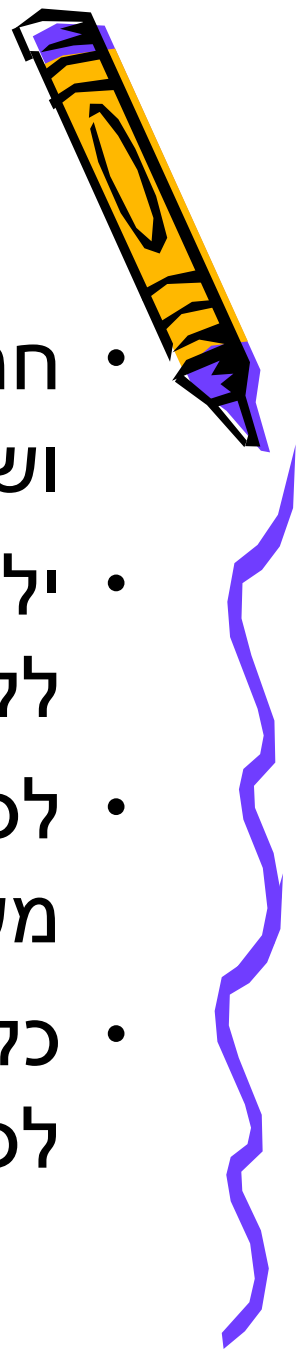


• בשונה ממשפחות אמנה, הליווי המקצועי של משפחת הקלט הינו אינטנסיבי ומתייחס להיבטים המורכבים של ההכלה קצרת הטווח והפרידה שבסופה. מנחת הקלט מגיעה אל המשפחה בתדירות של פעם בשבוע וזמינה באופן שוטף למשפחת הקלט.



אפיון משפחות הקלט בדרום

- חמש משפחות קלט, שלוש במגזר היהודי ושתיים במגזר הבדואי.
- ילדים מהמגזר הבדואי וילדי פליטים מופנים לקלטים הבדואים
- לכל משפחות הקלט יש ילדים ביולוגים משלהן, חלקם מתגוררים בבית ההורים.
- כל המשפחות נמצאות במערך מס' שנים לפחות.



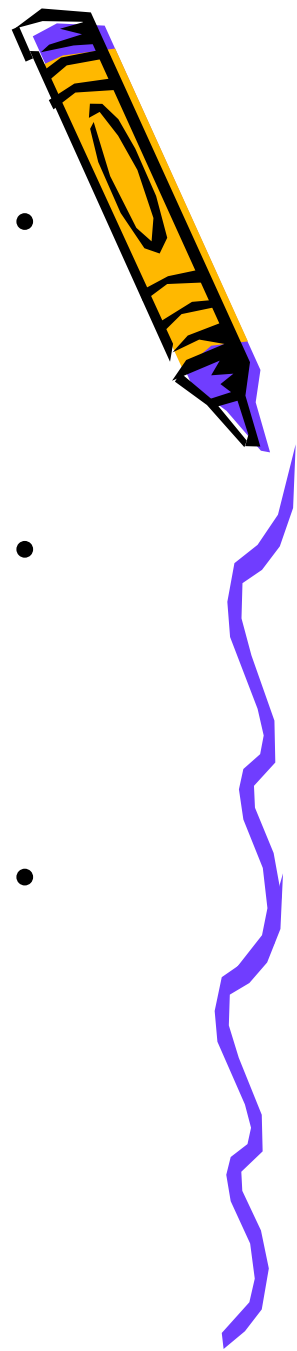
הכנסת הערכה התפתחותית-רגשית רב-מקצועית למערך הקלט

הצורך: עו"ס הקלט צריכה להציג בפני עו"ס לחוק נוער ודרכה לבית משפט, מידע עדכני על צרכיו ההתפתחותיים והרגשיים של הפעוט והמלצות לגבי עתידו המשפחתי.

- ניסיון העבר הראה שהערכות שנערכו בקהילה לא נתנו את המענים בזמינות מספקת.

- יחידות פסיכיאטריות לגיל הינקות ולגיל הרך נבחרו כמודל מקצועי מתאים להערכות מורכבות אלו.





- תהליך ההערכה המהיר מאפשר החלטה מהירה יותר על השמה עתידית במסגרת קבועה בתקווה למענה לזמן ממושך.

- הפסיכולוגית במערך הינה חלק מצוות יחידה לגיל הרך, דבר המאפשר חשיבה רב מקצועית על כל מקרה לפי הצורך.

- הפסיכולוגית מספקת מענה מיידית עם קבלת הבקשה לבצוע ההערכה.





במערך הקלט והאומנה ולפעמים אף לפני הילד
"עובר ידיים".

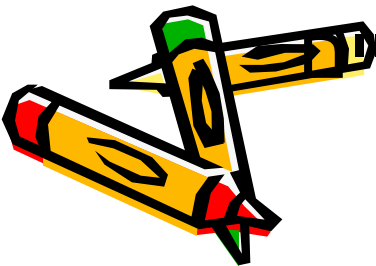
- מעברים אלו מעלים את הסיכון לפגיעות
נפשיות והתפתחותיות.

- אם מסמנים את כוחותיו של הילד ולומדים את
צרכיו...הסביבה הקולטת תדע להתאים לו את
התנאים ולאפשר לו התפתחות מיטבית,
החלמה נפשית והסתגלות.



מטרות ההערכה

- הערכת מצבו הרגשי וההתפתחותי של הילד:
- הערכת הכוחות
- הערכת הפגיעות
- איתור עיכוב התפתחותי או
- לקות התפתחותית (DISABILITY) במידה וקיימת
- מיפוי הידע של הילד בתחומי ידע ספציפיים
- בניית תכנית טיפול



ובחזרה ל ל'



• ל' ילד חכם, סקרן ושמח, בעל יכולות אישיות ובינאישיות טובות מאוד שאפשרו לו לשרוד את הטראומות הקשות שעבר ותורמות ליכולת השיקום המרשימה שלו.

• כיום, בעקבות הטיפול, נע בין המרחב התפקודי הילדי הבריא למרחב הרגשי הפוסט טראומטי באופן גמיש שתומך בפניות שלו למשימות ההתפתחותיות השונות העומדות בפניו.



שהות בקלט- סימנים להפרעת התקשרות תגובתית

REACTIVE ATTACHMENT DISORDER OF INFANCY AND EARLY CHILDHOOD



- עם הזמן ובהינתן דמויות ומצבי חיים קבועים, ומיטיבים שנתנו את המענה הטיפולי לקשייו הרגשיים ניכר כי חלה הטבה משמעותית בסימנים של הפרעת ההתקשרות.
- ל' מגלה פגיעות לעיתים קרובות ולכן נמצא בסיכון להתדרדרות במצבו הרגשי במידה ולא ישמרו התנאים המיטיבים עם התפתחותו.
- יכולת למידה מרשימה, שהתבטאה בעיקר ביכולת המהירה לרכישת השפה העברית, ביכולת היצירתית שבאה לידי ביטוי במשחק העשיר שלו ובמיומנויות מוטוריות תואמות גיל.



ביחס לאבחון הקודם ניכר שיפור ניכר במצבו הרגשי,
התנהגותי וההתפתחותי של ל'. - יכולת שיקום
מרשימה



• מאפיינים של הפרעת דחק פוסט טראומטית PTSD.
הוא מרבה להזכיר את הטראומות שעבר, תוך כדי
משחקי דמיון או שמספר על הטראומות בסיטואציות
שכנראה מעוררות בו זיכרונות.

• לרוב פונה ומשתמש בדמות טיפולית כדי להירגע

• מצבים שבהם מתנהג באופן הישרדותי- פגיעות



המיוחד בילדי קלט חרום

- ילדים רווי טראומות מדמויות טיפוליות משמעותיות (primary caregiver).
- בלבול בין דמיון למציאות על רקע מעברים וחוויות חודרניות בבית ומהרשויות.
- הפרעת התקשרות תגובתית (Reactive Attachment Disorder) מלאה או חלקית: הכוללת פגיעה בהתפתחות, פגיעה ביכולת להתקשר לדמויות משמעותיות.





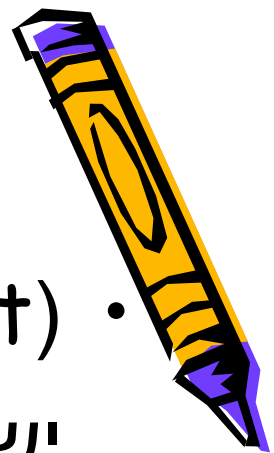
- PTSD והפרעת התקשרות:
- הצורך של המאבחן להיות ערני לתגובות גלויות וסמויות של סטרוס:
- רמת מוצפות
- מתי מופיעה תוקפנות-
- קיפאון
- נטייה לא לפנות למבוגר במצבי סטרוס אלא להירגע לבד



הסטינג הייחודי

- מטפל / מאבחן ומה שביניהם...- יצירת מרחב בטוח
- כניסה הביתה / אבחון בחדר הטיפול
- מה מאבחנים בבית / מה מאבחנים בחדר הטיפול





• (Fade in \ Fade out)

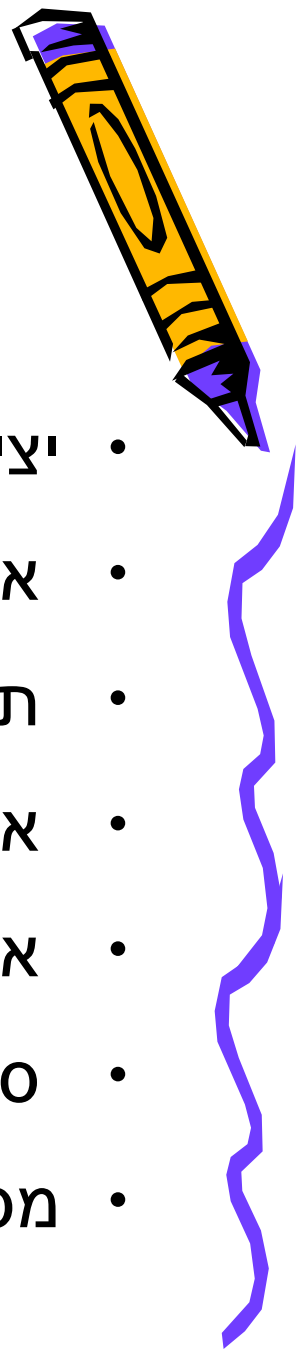
יש ליצור בעבור הילד את המרחב הבטוח
במהלך ההערכה כדי להפחית קושי נוסף
מעצם הכניסה של הבודקת.

• סיום האבחון ופרידה

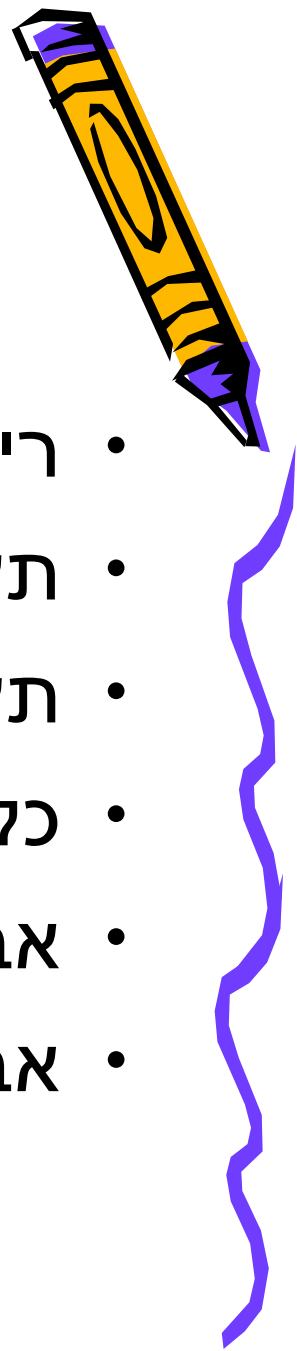


מרכיבי רצף ההערכה באבחון רגיל אל מול הקלט

- יצירת קשר עם ההורים/ דמויות טיפוליות
- איסוף הרקע ההתפתחותי הרפואי והמשפחתי
- תצפית במשחק חופשי
- אינטראקציה עם המאבחן
- אבחון פורמלי
- סיכום אינטגרטיבי
- מסירת התוצאות



שימוש במגוון כלים אבחוניים



- ריאיון
- תצפית על משחק
- תצפית על אינטראקציות
- כלים השלכתיים
- אבחונים התפתחותיים
- אבחון אינטליגנציה



הערכת תינוקות - 2-0 שנים



- ראיון עם הורי ועו"ס הקלט
- תצפית על התינוק
- תצפית על התינוק באינטראקציה עם הורי הקלט



הערכת תינוקות



• על מה מסתכלים?

- תקשורת- מלמול, ג'סטות,
- אינטראקציה בינאישית-תגובה, יוזמה, הבנה
- רוטינות יומיומיות- הרגלי אכילה, שינה
- ויסות רגשי- יכולת ההרגעה, סגנון החקירה
- ויסות תחושת
- תפקוד מוטורי

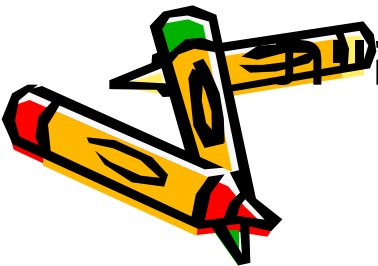


תיאור המקרה של חיה

חיה בת השנה הוצאה ממשמורת אימה בשל הזנחה. ההערכה נערכה לאחר שהות של חודש בקלט.

- חיה מתוארת כתינוקת מתוקה ותקשורתית, בעלת טמפרמנט נוח למעט העובדה שהיא נהיית לפתע מאוד רגשנית וכעוסה ולא תמיד ברור מה עורר את המצב.

- בתצפית המשותפת חיה מקבלת מכה, קופאת לרגע, לא יוצרת קשר עין עם אם הקלט ולא מתנחמת על ידה. כעבור מס' דק' חיה נהיית עצבנית וכעוסה מאוד בגלל צעצוע שנפל.

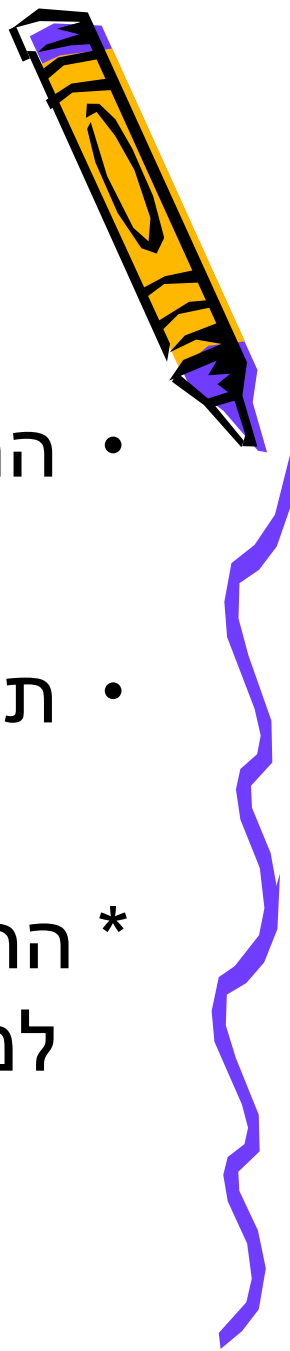


סמנים לטראומות ולפגיעה בהתקשרות

- התקשרות לא מובחנת

- תגובות של קיפאון

- * הרגעה עצמית במצבי מצוקה במקום פניה
למבוגר מנחם



הערכת ילדים בגיל הגן 3-6 שנים



- הסתכלות על יכולתו של הילד ליצור קשר, אמון בסיסי, מובחנות בקשר

- רמת המוצפות הרגשית בהערכה באופן כללי לעומת במהלך העברת האבחונים ההשלכתיים

- הערכת יכולות ותחומי חוזק וקושי בתחומי ידע ספציפיים



הערכת ילדים בגיל הגן



- קבלת מידע וורבלי ישיר מהילד
- תפקודו הכולל של הילד במשפחת הקלט ובמיוחד רמת הוויסות הרגשי והקשבי
- מידע ממשפחת הקלט לגבי סימני עוררות ושחזור זיכרונות חודרניים-טראומטיים
- חיפוש סימנים ל PTSD דרך האנמנזה הישירה מהילד והביטויים ההשלכתיים

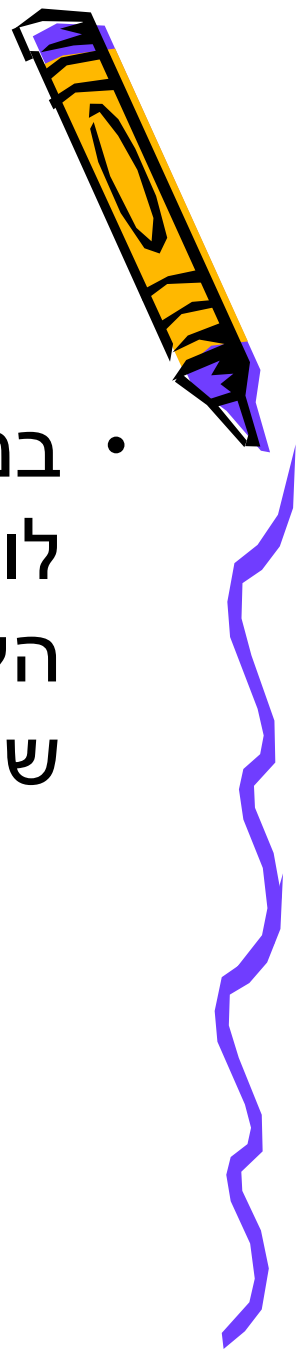


המלצות



- מסגרת ההמשך: משפחתית או טיפולית
- מתי נמליץ על טיפול נפשי לילד
- אם הילד עם הרבה כוחות למה צריך טיפול...?
- ילד שעבר טראומה בבית... סיגל מנגנוני
- הישרדות... אך להגנות מאסיביות יש גם מחיר
- צריך לאתר מחד כוחות תפקודיים ומאידך
- חיזוקים ע"י שחרור כוחות מעיסוק יתר בהגנות
- סביבה טיפולית נכונה תמנע התפרקות...





- במערך הקלט והאומנה הילד "עובר ידיים". אם לומדים ומסמנים את כוחותיו...הסביבה הקולטת תדע להתאים להם את התנאים שיעזרו לו להסתגל ולתפקד באופן מיטבי



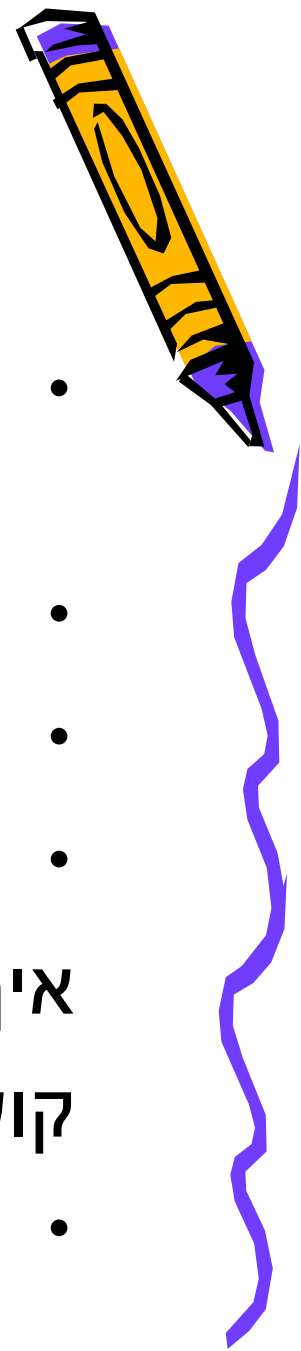
סקירת השנה הראשונה של הפרויקט

- מפגש עם המשפחות
- קשיים בהשגת אישורים לאבחונים
- הילדים
- כתיבה מכוונת לצרכים משפטיים עם ראייה
טיפולית עתידית



המפגש עם המשפחות

- סבב ההיכרות עם המשפחות בתחילת העבודה וחזרה האבחוני איתן.
- משפחות במגזר הבודאי
- משפחות במגזר היהודי
- הנרטיב:
- איך הפכנו למשפחת קלט קושי בפרידות מהילדים
- ציפיות והמשאלה לקבל טיפול בילד



קצת נתונים

• 21 אבחונים

• מתוכם

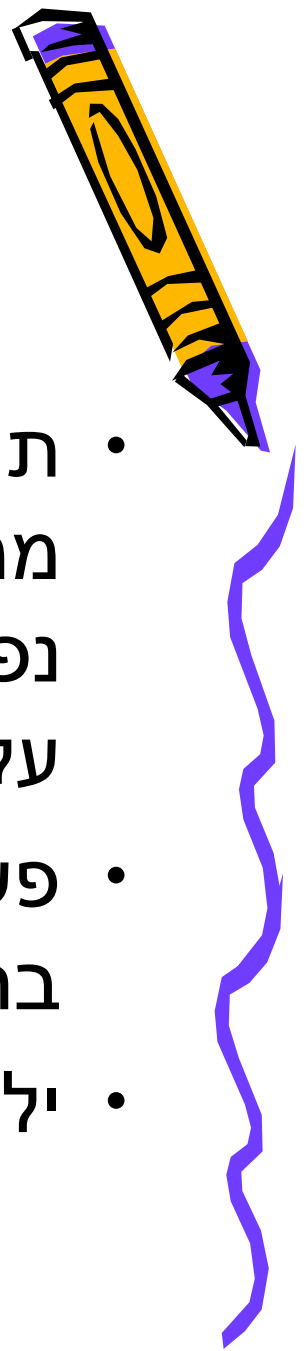
- 7 תינוקות עד גיל שלושה חודשים

- 9 פעוטות עד גיל שלוש שנים

- 5 ילדים בין הגילאים 3-6 שנים



אפיון הרקעים



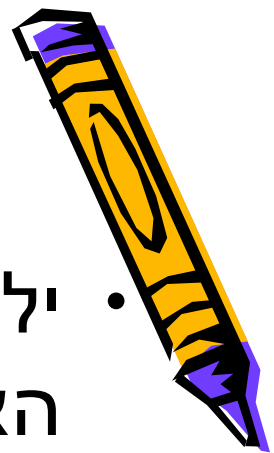
- תינוקות הגיעו הישר מבית היולדות. הוצאו ממשמורת בשל שימוש באלכוהול, הפרעות נפשיות והוצאות על רקע חסיון האם ללא מידע על גורמי ההוצאה.
- פעוטות- הוצאו על רקע קשיים משמעותיים בתפקוד הורי- הזנחה והתעללות
- ילדה שננטשה בתחנת המשטרה על ידי אימה.



הילדים

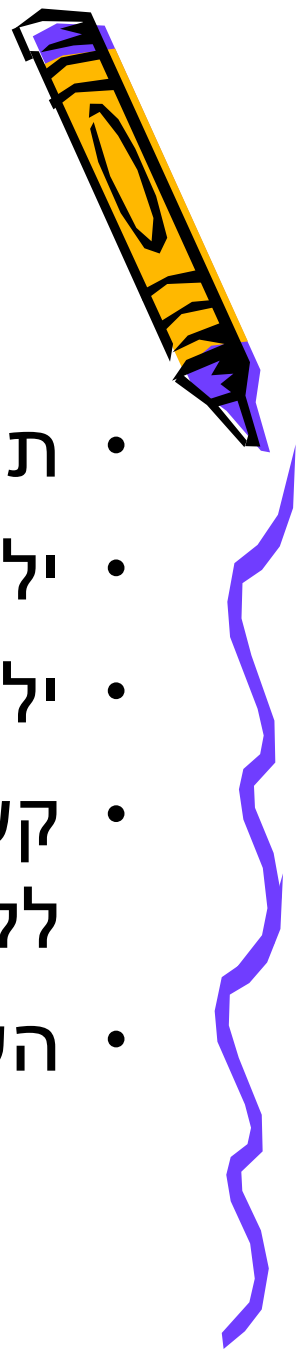
• ילד שהוצא על רקע שילוב בין קשיי תפקוד של האם ועל רקע סכסוך זוגי קשה.

• זוג אחים שהוצאו בפעם השנייה בעקבות אלימות פיזית של האם ולאחר ששהו בבית דמויות גבריות מפוקפקות. ההוצאה הראשונה הייתה בגיל ינקות ושהו במשך כשנה בבית המעבר.



אפיון המפגש האישי עם הנבדקים

- תינוקות
- ילדים שעברו התעללות
- ילדים שעברו הזנחה
- קשיים התפתחותיים- הבחנה בין קושי ראשוני לקושי משני
- הערכת מידת הפגיעות והכוחות (עמידות)



השתייכות לצוות רב מקצועי



- הדרכות עם ד"ר גל מאירי ושלומית שניאור

- ישיבות צוות

- ההכלה הרגשית





תודה על ההקשבה!

